

טועמיה - חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

ערב ש"ק מטות ומסעי תשפ"ה

הרב **מרדכי אלון שליט"א**

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

זמני הדלקת הנרות ויציאת השבת:

ירושלים - 19:06 | 20:20

תל אביב - 19:21 | 20:23

חיפה - 19:14 | 20:24

מגדל - 19:06 | 20:21

באר שבע - 19:21 | 20:20

לטהר את אויר העולם

מלחמה ייחודית

נתחיל בפרשות הארוכות שמנינו - מסעי ישראל במדבר, פרשת בני גד ובני ראובן ומלחמת מדין. מלחמת מדין שונה מכל שאר המלחמות האחרות. שאר המלחמות, ובהן גם מלחמת בני גד ובני ראובן, עוסקות בכיבוש הארץ או בהגנה מיד צר, למשל במלחמת עמלק או במלחמה בערד. לעומת זאת מלחמת מדין שונה מהותית לחלוטין. היא היחידה בהיסטוריה של עם ישראל שבה שבט לוי לוקח חלק פעיל, אולי הפעיל והמרכזי ביותר מבין כל השבטים, ולא זו אלא זו - הרמטכ"ל שמוביל את הלחימה הוא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, וצריך להבין מה הנקודה המיוחדת במלחמה הזו שהפרשה מאריכה מאד בה, בשלל ובמלקוח שבה. דבר נוסף שהפרשה מלמדת אותנו מהמלחמה הזו היא פרשת הגעלת הכלים וליבון וכו', וצריך להבין - אם התורה רוצה ללמד אותנו את הנושא הזה, למה היא חיכתה לפרשת מטות ולא לימדה אותנו את זה כבר במלחמות קודמות - מול סיחון ועוג, למשל? נשים לב גם לתוכן המלחמה -

וַיִּדְבֹר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. נָקֵם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תְּאֶסֶף אֶל-עַמִּיךָ. וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם לֵאמֹר הִחַלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא וַיְהִי עַל-מִדְיָן לְתַת נִקְמַת-ה' בְּמִדְיָן. (במדבר ל"א, א'-ג')

הקב"ה אומר "נקמת ישראל" אך משה מדבר על "נקמת ה'". מעניין. הערה מרתקת שניכנס אליה בהמשך היא מה שמובא בספר 'היום יום' ליום כ"ח תמוז -

לכל אחד מהרביים היו מאמרים קבועים במיוחד בשביל זה (לטהר אויר העולם), אשר פעם בשתים או בשלש שנים היו חוזרים עליהם ברבים. אחד ממאמרי רבנו הזקן - 'החלצו' שב'לקוטי-תורה' בלי ההגהות... (היום יום, כ"ח תמוז)

צריך להבין מה הכוונה "לטהר את אויר העולם" ועוד - למה דווקא המאמר הזה, "החלצו", מכל המאמרים של אדמו"ר הזקן, עוד לפני שאנו עוסקים בתוכנו, עניינו הוא לטהר את אויר העולם?

למה חוברו מטות ומסעי יחד?

בשבוע שקוראים בו שתי פרשות, כמו בשבוע שלנו, יום רביעי בשבוע הוא היום שבו מתרחש החיבור בין הפרשות, ותמיד תמהתי אותי למה חיברו את שתי הפרשות שלנו, מטות ומסעי, יחד. השאלה איננה מצד ענין העיבור והחודשים אלא מה הקשר המהותי בין שתי הפרשות הללו? כל אחת מהפרשות הללו ארוכה מאד, יחד הן עולות למאתיים ארבעים וארבעה פסוקים, דבר שאין לו עוד אח ורע בשום שבת אחרת בשנה. רק בפרשת מסעי לבדה יש מאה שלושים ושניים פסוקים! אבל השאלה בעיקרה היא שכל הפרשיות האחרות המחוברות, מלבד זה שהן קצרות, למשל אחרי מות וקדושים, נצבים וילך, תזריע ומצורע, בהר ובחוקותי וכו', הן בעצם פרשה אחת, עם נושא מרכזי אחד שמופיע בשתי הפרשיות גם יחד, אבל חיבור מטות ומסעי מחייב הבנה, כי לכאורה הן גם ארוכות מאד וגם הן עוסקות בנושאים נפרדים. אגב, אצל התימנים, בעיקר במנהג הבלדי, נוהגים לחבר את פרשיות חקת ובלק, והוא מנהג שעל פניו נשמע הרבה יותר הגיוני - הן קצרות יחסית והכל שם ענין אחד; בסוף חקת עם ישראל מגיעים ויושבים מול מואב ומתחילים לעסוק בהכנות לקראת הכניסה לארץ וכן פרשת בלק - שם מתואר היחס של מלך מואב אל העם היושב ממולו.

בואו ניזכר לרגע בנושאים שמופיעים בפרשיות מטות ומסעי; מטות פותחת בפרשת הנדרים ולאחר מכן עוברת למלחמת מדין, פרשה ארוכה בת למעלה מחמישים פסוקים, ולאחר מכן עוסקים בסיפור בני גד ובני ראובן. בתחילת פרשת מסעי התורה עוברת לסכם את המסעות של כל תקופת הנדודים במדבר, דבר שנראה כלא קשור לכל מה שהיה בפרשת מטות כאמור. אחרי זה התורה עוברת ועוסקת במצווה להוריש את יושבי הארץ, בגבולות הארץ ואז פרשה ארוכה על ערי הלווים וערי המקלט, והתחושה היא שזה לא אותו דבר כמו בחיבורי הפרשות האחרות. אמנם כשנעמיק נגלה נקודת דמיון פלאית, עמוקה ביותר ונגיע אליה עוד מעט מתוך התבוננות בספר "היום יום" של אדמו"ר הריי"צ מליובאוויטש זיע"א, באמירה של יום רביעי של פרשת מטות ומסעי.

ולמה תניאון. תסירו ותמנעו לבם מעבור, שיהיו סבורים שאתם יראים לעבור מפני המלחמה וחוזק הערים והעם.

כלומר זו לשון מניעה והסרה. אתם מונעים את הרצון של העם ללכת לארץ. אצל המרגלים זה נכון, אבל אצל בני גד ובני ראובן?! בירור הנקודה הזו דורש שיעור בפני עצמו ובנתיים רק מזכיר את דיוקו של בעל העקדת יצחק זיע"א;

חלוצים - לפני בני ישראל או לפני ה'?

בני גד עונים למשה ואומרים -

וְאָנַחְנוּ נַחֲלֵץ חַשִׁים לְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם-הִבְיָאֲנָם אֶל-מְקוֹמָם... (שם י"ז)

ואילו משה רבנו אומר להם -

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם-תַּעֲשׂוּן אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה אִם-תַּחֲלֹצוּ לְפָנֵי ה' לְמַלְחָמָה. (שם כ')

פעם כבר הרחבנו בנקודה הזו, ומי שיעבור לאורכה של הפרשה, יראה שבני גד ובני ראובן מדברים תחילה על "לפני בני ישראל" ואילו משה רבנו מנסה ללמד אותם ומדבר על "לפני ה'". ואכן הם מבינים את משה ועונים לו -

וַיֹּאמֶר בְּנֵי-גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כְאֲשֶׁר אָדָנִי מְצַוָּה. טַפְּנוּ נָשִׁינוּ מִקְּנָנוּ וְכָל-בְּהֵמַתָּנוּ יִהְיוּ-שָׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד. וְעֲבָדֶיךָ יַעֲבֹדוּ כָל-חַלּוּץ צָבָא לְפָנֵי ה' לְמַלְחָמָה כְּאֲשֶׁר אָדָנִי דָּבָר. (שם כ"ה-כ"ז)

נשים לב שהם עונים למשה יחד, "ויאמר בני גד ובני ראובן" - "כולם כאיש אחד" כלשון רש"י במקום, על אף שאלו שני שבטים ולכאורה לכל אחד מהם יש אינטרס שונה, והם אף משנים את הסדר של הפרטים - בהתחלה הם אמרו "גְּדֹרֹת צֶאֱן נִבְּנָה לְמִקְנָנוּ פֶּה וְעָרִים לְטַפְּנוּ" (שם ט"ז) ואילו כאן הם מקדימים את טפם ונשיהם למקנה ולבהמות - אבל האם זאת הנקודה? האם את זה משה זיהה כבעיה? - אך על כל פנים, הם משנים את הדיבור ומתאימים אותו לסגנון של משה - לפני ה'. אכן, ניתן כבר להבחין שיש כאן משהו מהותי, אבל עדיין צריך להבין מה ההבדל בין "לפני ה'" לבין "לפני ישראל", ובפרט כאשר אונקלוס מתרגם את המילים "כל חלוץ צבא לפני ה'" - "כָּל דְּמַרְזָח חֵילָא קָדָם עִמָּא דִּי", כלומר - עם ה'! אז מה ההבדל? גם בפנייתם הראשונה למשה, בתחילת דבריהם, הם מזכירים -

הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה' לְפָנֵי עַדְת יִשְׂרָאֵל... (שם ד')

כלומר מההתחלה הם דיברו על שם ה', אז מה הנקודה המהותית פה? במה משה חשד בהם שהם כמו המרגלים? אז שאלנו על בני גד ובני ראובן ושאלנו על מלחמת מדין, ונשאל גם על סיפור המסעות; כולם שואלים על פירוט המסעות אבל אנחנו נשים לב שכתוב שם -

אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצַבְּאָתָם בְּיַד-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת-מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל-פִּי ה'... (שם ל"ג, א'-ב')

החלוצים כמרגלים - השוואה קשה

נעבור לבני גד ולבני ראובן, וננסה לראות מהי הנקודה המקשרת בין הפרשיות. אנחנו זוכרים את התמיהה הגדולה שם, כשהם באים למשה רבנו ואומרים שהם רוצים את עבר הירדן המזרחי כי הם אנשי מקנה והאזור הוא אזור מקנה. עוד לפני שהם מסיימים את דבריהם, משה רבנו 'נופל עליהם' בהתקפה קשה -

...הֲאֵחֲיִכֶם יָבֹאוּ לְמַלְחָמָה וְאַתֶּם תָּשֻׁבוּ פֹּה. (שם ל"ב, ו')

כולנו גם זוכרים שרטוראקטיבית, מסתבר, שבני גד וראובן יוצאים להיות החלוצים בפועל של מלחמה בת ארבע עשרה שנה ברציפות! משה התכוון שהם ישתתפו במלחמה שארכה שבע שנים של כיבוש, ואילו הם הגדילו והוסיפו ונדרו נדר -

לֹא נָשׁוּב אֶל-בְּתֻיָנוּ עַד הַתְּנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ. (שם י"ח)

ושלב החלוקה הזה לקח עוד שבע שנים, ורק אחרי ארבע עשרה שנה הם חזרו הביתה! ביריחו כשכתוב "והחלוץ הולך לפני הכהנים..." (יהושע ו', ט') הכוונה היא אליהם, ומשה רבנו אף יבקש להיקבר בנחלת שבט גד "כי שם חלקת מחוקק ספון". אבל מילא שמשה מתנה איתם תנאים וכו' אבל הדבר שהכי מפריע לכולנו היא ההשוואה שמשה רבנו עושה ביניהם לבין המרגלים -

וְלָמָּה תִּנְיָאוּן אֶת-לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְרָא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-נָתַן לָהֶם ה'. כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשַׁלְחֵי אֹתָם מִקְּדָשׁ בְּרַנֵּעַ לְרֵאוֹת אֶת-הָאָרֶץ. וַיַּעֲלוּ עַד-נַחַל אֲשֶׁפּוֹל וַיֵּרְאוּ אֶת-הָאָרֶץ וַיִּנְיָאוּ אֶת-לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִלְתִּי-בֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-נָתַן לָהֶם ה'. וַיַּחַר-אַף ה' בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר. אִם-יֵרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם... וְהִנֵּה קָמַתָם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תִּרְבוֹת אֲנָשִׁים חֲטָאִים לְסַפּוֹת עוֹד עַל תְּרוֹן אֶף-יְהוָה אֶל-יִשְׂרָאֵל; כִּי תִשׁוּבֶן מֵאֲחֵרָיו וַיִּסַּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמַּדְבָּר וְשַׁחַתְתֶם לְכָל-הָעָם הַזֶּה. (שם ט"ז-ט"ח)

ההשוואה של גדולי החלוצים בהיסטוריה היהודית למרגלים? זה לא רק מעליב אלא ממש לא מובן. הרי המרגלים עשו הכל כדי שלא ניכנס לארץ, ואילו בני גד ובני ראובן עוד לא עשו פה כלום, וגם אחרי שהם מדברים ומתקנים את עצמם ואומרים למשה שהוא לא הבין אותם נכון וכו', עדיין הוא מתעקש להעמיד להם תנאים - תנאי בני גד ובני ראובן - וכן הוא מעמיד להם את יהושע ואת אלעזר הכהן לוודא שהם יעמדו בהתחייבותיהם, ואם לא הם לא יקבלו כלום, והוא מצרף את חצי שבט המנשה כדי לוודא שאכן זה יתרחש! למה הוא חושד אותם בהיותם מרגלים?! הרי יש הרבה דברים אחרים שיכולים לבוא יותר בחשבון לפני כן.

המילה שמשה רבנו משתמש להשוואה היא "ולמה תניאון" - מול המרגלים ש-"ויניאו את לב בני ישראל לבלתי בא אל הארץ". רש"י מסביר שם את המילה (שאגב הופיעה כבר לראשונה בפרשת הנדרים, "ואם הניא אביה אותה"), ואומר -

יהודי לא יכול להיות נפרד מאלוקות

כדי להבין את המושג הזה שמלחמת מדין איננה בירור העולם אלא גילוי שם ה' שלמעלה מהעולם, אני מבקש להסביר את זה דרך המציאות שלנו. בספר "היום יום" לכ"ה בתמוז, שבאותה שנה (תש"ג) היה יום רביעי לפרשת מטות ומסעי, אומר הרבי הר"צ ז"ע"א כך -

קיימים בחסידות שני ביטויים מאוד אופייניים: (א) יהודי מכיר באלוקות וחש את העל-טבעי ואינו זקוק להוכחות על כך [כלומר האמונה של יהודי איננה תלויה בהוכחות, ולמרות שלפעמים זה לא נראה לנו כך, הרי שהאמונה טבועה בכל יהודי ויהודי בעצמותו. במהותו הוא יהודי, הוא מודה, הוא מרגיש בזה ואינו צריך מצד עצמו כל הוכחה לזה]. (ב) יהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות מנותק מאלוקות [וגם אם לא תמיד אנחנו רואים את זה כך בעולם ואף על עצמנו לפעמים - הקשר של יהודי עם אלוקות אינו ניתן להפסקה. כל העולם מנסה שנים רבות לומר שהקשר הזה ניתק ואנחנו 'כופרים' חלילה ושהוחלפנו - זה אינו נכון כי אי אפשר להפריד יהודי מאלוקות, ובעומק, יהודי אף לא רוצה את זה]. האמת היא ששני הביטויים - אחד הם: יהודי מכיר באלוקות וחש את הלמעלה מן הטבע ולכן אינו יכול להיות מנותק מאלוקות. (היום יום, כ"ה תמוז)

כלומר גם בלי להסתכל בכלל על כמה מצוות אתה מקיים ועל כמה תורה אתה לומד וכמה אתה יודע וכו' - בגלל שהקשר של יהודי עם הקב"ה הוא על-שכלי, הוא למעלה מהטבע, הרי שהוא אינו מונע מראיות והוכחות אלא מהתקשרות פנימית של הנשמה. כשיהודי פוגש יהודי אחר ומנסה לעורר אותו והוא מתעורר ליהדות - זו פגישה של שני ניצוצות שקיימים כל הזמן, וכיון שהמהות היא ההתקשרות הפנימית הזו של הנשמה, לכן הוא לא רוצה ולא יכול להיות נפרד מהאלוקות.

בחלק הראשון, שאמר שיהודי מכיר באלוקות ומרגיש את הלמעלה מהטבע, למרות שזה לא במושגי ההרגשות שאנחנו מכירים, הרי כאשר מתגלה הניצוץ מתגלה שזו המהות של היהודי, שהוא מכיר ומרגיש שהוא למעלה מהטבע והוא מרגיש את הלמעלה מהטבע. וכדי שהוא ירגיש את זה הוא עצמו צריך להיות למעלה מהטבע, כי אני לא יכול להרגיש משהו אם אין לי קשר אליו. ואילו החלק השני, שיהודי לא יכול ולא רוצה להיפרד מאלוקות, בא לומר בעצם את המציאות של הנקודה היהודית הזו.

החלצו - מאתכם

לפי זה נבין מה אומר משה רבנו לבני גד ולבני ראובן; בתחושות שרק משה רבנו יכול לחוש, עוד לפני שהם בכלל אמרו שהם יעברו "חלוצים לפני בני ישראל", שהרי הם רק התחילו לדבר ואמרו "מקננו וטפנו", מרגיש משה את הדבר ואומר להם - 'בין המרגלים לביניכם יש פער תהומי. אתם התיקון של אחרי ארבעים שנה. אבל בעומק אתם יכולים חלילה להביא את עם ישראל לאותו מצב שהמרגלים הביאו אותם, ואולי אף חמור יותר'. למה? נתבונן מה היה חטא המרגלים. כלב לא בא ואמר שהמרגלים טעו, הוא לא אמר שהם לא דיווחו דיווח אמיתי. הוא אמר שיהודי הוא למעלה מהטבע ואנחנו מאמינים בקב"ה ורק

מה הכוונה "ויכתוב משה"? הרי את כל התורה כולה כתב משה, לא רק את זה! ועוד - למה מודגש כאן שהם נסעו "על פי ה'"? הרי בכל המסעות כתוב שעל פי ה' הם נסעו ועל פי ה' הם חנו. נשאיר את השאלה הזו בינתיים בצד ונתחיל בשאלות הקודמות ששאלנו.

להמשיך שם הוי"ה שלמעלה מהעולם

ההשוואה בין החלוצים למרגלים היא השוואה שצריכה להדליק אצל כולנו נורות אדומות ומפחידות. בני גד ובני ראובן היו אנשים גדולים מאד, עד שמשה רבנו הודה לקב"ה על הזכות להיקבר בנחלת גד. גם במלחמת מדין ראינו שהקב"ה אמר למשה לנקום את נקמת בני ישראל ואילו משה אמר לבני ישראל לצאת ולנקום את נקמת ה', ועלינו לברר מהי הנקודה המהותית במלחמת מדין.

הרבי מליובאוויטש ז"ע"א מנתח את ההבדל הזה ואומר שכל שאר המלחמות שבהן נלחמנו כדי לכבוש את הארץ או כדי להגן על עצמנו מפני אויב שבא להילחם איתנו, עניינן היה בירור העולם. יש רוע בעולם וצריך למגר אותו ולהופיע בו את הטוב, כפי שבוררים פסולת מתוך אוכל. זו מלחמה. גם אנחנו בימינו נמצאים במלחמה, וכשיש מלחמה יש בירורים קשים מאד. בירור בתוך העולם. אמנם מלחמת מדין שעניינה הוא "לנקום נקמת ה' במדין", על ידה נמשך גילוי שם ה' שלמעלה מהעולם, ולכן בכל שאר המלחמות אין שייכות לשבט לוי ואף אסור לו להילחם כי הוא הובדל מענייני העולם. חלק גדול מפרשת מסעי יתאר את ההבדל בינינו לבין הלויים - ערי הלויים ומגרשיהם. תפקידו של שבט לוי, "עתה הפעם ילווה אישי אלי" (בראשית כ"ט, ל"ז), הוא להחדיר בנו את השם שלמעלה מהעולם, ולהלן נסביר את המושג החשוב הזה, שהוא הנקודה לענ"ד של פרשיות מטו ומסעי.

מלחמת מדין עניינה הוא להמשיך שם הוי"ה שלמעלה מהעולם - וזה שייך דווקא לשבט לוי. סיפרנו שאדמו"ר הזקן היה אומר וחוזר דווקא על המאמר הזה, "החלצו", אחת לשנתיים או שלש, כדי "לטהר את אויר העולם", והרבי מסביר איך מטהרים את אויר העולם - על ידי המשכה וגילוי שלמעלה מהעולם, כי עניינו של שבט לוי הוא גילוי והמשכה של שם ה' למעלה מהעולם ובמלחמת מדין חוזרים כולם ממנה בשלום, ובעז"ה נתפלל שגם אצלנו זה יהיה כבר כך. כשחוזרים הלוחמים ממלחמת מדין, משה רבנו מברר "החיייתם כל נקבה", כלומר - יש עוד דברים לברר, ואיך יודעים אם היא חטאה או לא? אם החטיאה או לא? - היו בודקים אותה עם הציץ של פנחס בן אלעזר הכהן, שאיתו הוא יצא אל המלחמה וכשכלי הקודש וחוצרות התרועה בידו. לכאורה, כלי הקדש שייכים למקדש, שייכים אל הקודש ולא לשדה המערכה - אך פנחס הורג בחרב עם ה' המפורש עליו את בלעם ואת חמשת מלכי מדין.

אבל האם יש כאן ציווי בפסוק הזה? איפה המצווה? ואכן בעל הספר 'הלכות גדולות', מגדולי הראשונים, אומר שאין פה מצווה. זה סיפור. אין עוד מצווה מתוך רמ"ח מצוות עשה שבה לא מצווים עלינו לעשות משהו. תמיד יש מילה מצווה - 'זכור את', 'כבד את', 'ואהבת' וכו'. אבל מה צריך לעשות פה? מה התפקיד שלי? זו שאלה קשה מאד. מברר השפת אמת זיע"א שמצוות האמונה היא שיהודי לא יכול ולא רוצה להיפרד מהאלוקות. יהודי מכיר באלוקות ומרגיש את הלמעלה מהטבע, והמצווה היא שלא להניא את זה מאיתנו. שמענו? המצווה היא לאפשר לזה להופיע. ישראל וקודשא בריך הוא חד, ובעל התניא זיע"א אומר שהמילה 'אמונה' באה מהמושג אימון, להתאמן. כל מה שאני פוגש בעולם - אני צריך להתאמן כדי להראות בו אלוקות. אני רואה טבע? אני צריך לעצום את העיניים ולראות אלוקות, לומר "שמע ישראל ה' אלוקי ה' אחד" ולראות הוי"ה. לראות את הקב"ה המהווה הכל. אני חי פה בעולם, וגם את המלחמות שאני מנהל פה בעולם אני עושה כדי לברר את העולם, וזה מדהים, אבל הסיפור האמיתי הוא המלחמה שבה אני צריך לגלות את שם ה' שלמעלה מהעולם. לכן משה רבנו בא ממדין, ורק אחרי שהוא ילחם את המלחמה במדין הוא יוכל להיאסף אל עמיו, והוא יישאר קבור מול בית פעור, מול הרעיון של בנות מדין, כדי להעלות אותנו כל הזמן מהמציאות הזו של מדין.

כי אם ליראה את ה' אלוקיך

רש"י בחטא העגל אומר דבר מוזר מאד שלא ניתן להבינו בלי להעמיק בו. כשהקב"ה אומר למשה רבנו שהעם חטא, אומר לו משה - 'רבש"ע, כאשר אתה אמרת לי "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" זה היה בלשון יחיד, כלומר זה היה מופנה אלי בלבד. אז מה אתה רוצה מהם? מה הפשט? האם באמת משה חשב שרק הוא הצטווה בזה?! תקשיבו טוב; אנחנו זוכרים כולנו את הפסוק -

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל מַעֲמֹךָ כִּי אִם לִירְאָה אֶת ה'... (דברים י', י"ב)

שואלים חז"ל -

אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא? (ברכות ל"ג):

כלומר, האם יראת שמיים זה דבר כל כך קל? הרי זו העבודה של כל החיים! אפילו שלמה המלך, החכם באדם, בסוף קהלת אומר -

סוּף דְבַר הַכֹּל נִשְׁמַע אֶת־הָאֱלֹהִים יִרְא וְאֶת־מִצְוֹתָיו שְׁמֹר כִּי־זֶה כְּלִי־הָאֲדָם. (קהלת י"ב, י"ג)

יראת שמיים זה כל הסיפור של החיים! וכן אמר דוד - "ראשית חכמה יראת ה'" (תהילים קי"א, י'). שלמה המלך מתחיל במשלי במילים "יראת ה' ראשית דעת" (משלי א', ו') ומסיים ב-"שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל - תנו לה מפרי

את האמונה הזו צריך לחשוף ולעורר. נכון, יש שם נפילים ובני ענק - המרגלים הניאו את ישראל, שמו מניעה, היפך מהנעה.¹ את המנוע שאתה צריך לעורר ביהודי אתה צריך לעשות בנעם (אותן אותיות). איך הם הניאו את בני ישראל? הרי הם היו גדולי ישראל! מן הסתם הם באו אל בני ישראל ונתנו שיעורים ונאומים והוכחות וראיות להישאר במדבר, כשכל מה שהם היו באמת צריכים לעשות זה לעורר נקודה אחת - את הנקודה היהודית, שיהודי לא יכול ולא רוצה להיות מנותק מאלוקות. שיהודי מכיר באלוקות ומרגיש את הלמעלה מהטבע - ואת זה עורר בהם כלב. הוא אמר -

... כָּרְ צַלְמֵם מֵעֲלֵיהֶם וְהִ' אֶתְנֶנּוּ אֶל־תִּירְאָם. (שם י"ד, ט')

'כל מה שאמרו לכם המרגלים נכון על פי טבע, אבל יהודי הוא למעלה מהטבע.'

כעת בא משה רבנו לחלוצים הקדושים והטהורים של בני גד ובני ראובן, אחרי שהם אומרים לו שהם רוצים לכבוש את כל הארץ יחד עם יתר בני ישראל, ובדורנו קשה להגיד את זה, ומשה רבנו מרגיש את זה אחרי שהם מקדימים את מקניהם לטפם ומבין שזו לא הייתה סתם טעות, והוא אומר להם - 'אני לא רוצה שאתם תעברו חלוצים לפני בני ישראל, אלא אני רוצה שתעברו חלוצים לפני עם ה'. המילה חלוצים מופיעה גם במדין -

...הַחֲלֹצוּ מֵאֶתְכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא וַיְהִי עַל־מִדְיָן לְתֵת נְקֻמַּת־ה' בְּמִדְיָן. (שם ל"א ג')

המילה "החלצו" בעברית יכולה להתפרש בשני אופנים שונים ולא קשורים. אפשר להיחלץ מפקק תנועה, אני יכול להיות 'חלוץ הנעל' - ואני יכול להיות חלוץ ההולך לפני המחנה, אלו הילדים הקדושים שלנו שנלחמים עכשיו, שמשמעו מי שמצליח להיחלץ מהאגו, מהאני. ונגיד את זה יותר חזק - הוא נחלץ מהטבע אל הלמעלה מהטבע. "החלצו - מאיתכם, לתת נקמת ה' במדין".

מקור מצוות אמונה

האם שאלנו את עצמנו פעם מה המקור של מצוות האמונה? איפה מופיע בתורה שצריך להאמין ב-ה'? אני לא שואל את השאלה המפורסמת איך זה שמצווים על דבר שהוא ברגש, אלא פשוט מה המקור של המצווה, מאיפה לומדים את זה? לכאורה זו המצווה הראשונה בעשרת הדברות, וזו המצווה בה פותח הרמב"ם את כל תרי"ג המצוות -

יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון. והוא ממציא כל נמצא. וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו. (הל' יסודי התורה א', א')

וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר אנכי ה' אלהיך נאשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים]... (שם ו')

¹ ונשים לב שבעברית זו אותה מילה - מנוע, בחולם, שמניע ומזיז את הכל, ומנוע, בשווק, שהוא בדיוק ההיפך, ואכמ"ל.

מִפְּנֵיכֶם כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשָׂמִים מְמַעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתְחַת. (יהושע ב', ט"ו-א)

ושכל העולם מחכה לבשורה הזו שהיהודי שהוא למעלה מהטבע, יכול להרגיש את הלמעלה מהטבע ולומר ולבשר את זה לכל העולם!

ובמסעות הללו - אוהו, כמה אנחנו עוברים. כל אחד עובר את המסע שלו ואת החניה שלו. לרש"י קשה למה כתוב "ואלה מסעי בני ישראל" ולא 'ואלה חניות בני ישראל', והוא עונה תשובה מוזרה - שכל חניה היא הכנה למסע הבא. אבל אנחנו היינו לכאורה מצפים הפוך - שהעיקר היא החניה ואילו המסע הוא רק הדרך אל החניה הבאה, הלא כן?

אלא - יהודי יודע שהחניה שהוא חונה בה היום, המרחב שאליו הוא הגיע ביציאתו ממצרים היום הוא המיצר שממנו הוא צריך לצאת ממנו מחר כי זה לא נפסק ואין זו חניה סופית - עד שהוא יביא את הלמעלה מהטבע ויגלה את כל העולם כולו. זו המלחמה, המסע הארוך הזה בו כולנו יחד וכל אחד מאיתנו עושים עד שנביא את ירחו ועד שנירש את הארץ ונשב בה ונוריש את אויבינו מפנינו "אם קיימתם והורשתם אותה אז וישבתם בה" (עי' במדבר ל"ג, נ"ג וברש"י שם), וכל זה בא ממסעי בני ישראל - "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם", כשהביטוי "על פי ה'" מתפרש גם לפניו וגם לאחריו. יהודי יודע שכל מוצא וכל מסע, כל חניה - הכל הוא על פי ה'. ושאלנו - והרי משה כתב את כל התורה כולה, ולמה הזכירו כאן שהוא כתב את המסעות? והתשובה היא שכל מסע שיהודי עובר בעולם הזה על פי ה'. זה מה שמשה רבנו רצה ללמד אותנו פה. זה לא בטבע, זה לא קשור בטבע.

על פי ה'

הביטוי "על פי ה'" מופיע בפרשת המסעות בעוד מקום אחד. הזכרנו כבר בעבר שהשבת, ר"ח מנחם-אב, הוא יום היארציית של אהרן הכהן, היארציית היחיד שמופיע בכל התורה, ותמיד אנחנו קוראים את זה או בראש חודש עצמו או בסמוך לו, ושם כתוב שמשה הולך להר ההר -

וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל-הָר הָהַר עַל-פִּי ה' וַיִּמַּת שָׁם בַּשָּׁנָה הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּתוֹךְ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֲדָשִׁי. (במדבר ל"ג, ח')

מסביר רש"י -

על פי ה'. מלמד שמת בנשיקה.

כלומר שמלאך המוות לא התערב פה ואהרן מת על פי ה' בנשיקה. זה המסע האחרון של אהרן וכך כל מסע של כל יהודי ויהודי בחייו הוא על פי ה'. יהודי מרגיש את הלמעלה מהטבע, הוא מכיר באלוקות ולכן הוא לא יכול ולא רוצה להיות נפרד מאלוקות. מטות ומסעי מתחברות בפרשות שבאות לברר לנו את כל מטרת המדבר, את כל מטרת המסעות, והן נקראות בכל שנה בימים הללו של המסע הקשה הזה של בין המצרים.

ידיה" (שם ל"א, ל"ל-א) - זה הפירות של האדם בעולם, פרי עמלו, היראת שמים. זהו מסקנת החיים של החכם באדם, ואתה אומר לי שזה דבר קל?! עונה הגמרא תשובה מוזרה - אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא. (ברכות שם)

כלומר אכן לגבי משה רבנו זה דבר קטן. שואלים כולם - והרי כתוב פה "ועתה ישראל!" הדיבור מוסב על עם ישראל, עלי, לא על משה. מבאר בעל התניא זיע"א - לא כתוב "ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל ממך" אלא "מה ה' אלוקיך שואל מעמך", כלומר הכוונה היא למשה שיש בתוכך. בכל אחד ואחת מאיתנו יש בחינת משה ולגבי בחינת המשה הזו שיש בנו - אכן זו מילתא זוטרתא, דבר קטן. משה הוא הרועה הנאמן שהחדיר בנו ופירנס אותנו בענין האמונה. ממש כמו שהרועה נותן עשב לצאן כך משה פרנס בנו אמונה, והאמונה הזו היא בחינת משה שיש בי. "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך" נאמר למשה שבתוכי ואני צריך לתת למשה הזה להופיע ולא לחסום אותו, לא להניא אותו. בלי משה לא יכולה להיות מלחמת מדין. כל שאר המלחמות יכולות להתרחש פה בעולם ויהושע, דוד המלך, המלכים, גם אנחנו נילחם אותן, אבל המהות של מלחמת מדין היא לגלות את שם ה' שלמעלה מהעולם וכך מטהרים את אויר העולם!

על ירדן ירחו

"אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן". שואלים המפרשים - והרי הם יצאו ממצרים רק במסע אחד ולא בכמה מסעות שכן אחרי המסע הראשון הם כבר היו מחוץ למצרים ובמסע הבא הם יצאו מהיעד אליו הם הגיעו במסע הקודם, ולא ממצרים. והביאור בזה הוא שבפרשת מסעי מתוארים ארבעים ושניים מסעות, וכפי שלמדנו רבותינו, שאלו הן גם מסעות היהודי ונשמתו אל תוך הגוף בעולם הזה, המסעות שמתחילים בארץ מצרים ועד ל-"ערבות מואב על ירדן ירחו". בתורה הפנימית הביטוי הזה "ירדן ירחו" מתאר את ביאת המשיח, את המשיח שעליו אומר הנביא -

וְהָרִיחוּ בִּירְחָתְהוּ וְלֹא־לְמַרְאֵהוּ עֵינָיו יִשְׁפּוּט וְלֹא־לְמַשְׁמַע אָזְנוֹ יוֹכִיחַ. וְשִׁפְט בְּצַדֵּק דְלִים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעֵנֵי־אָרֶץ וְהִכָּה־אֶרֶץ בְּשֹׁבֵט פִּי וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יִמִּית רָשָׁע. (ישעיהו י"א, ג')

"ירדן ירחו" היינו 'יורה וידין על פי הריח', שהרי ירחו היא מנעולה של ארץ ישראל ואלה נכנסו ואותה כבשו עם יהושע, שם נפלנו עם עכן, שם קמנו - ירחו היא נקודת האמונה. שם פגשנו את רחב ושם על הגג היא אומרת לנו -

יִדְעִיתִי כִּי־נָתַן ה' לְכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נִפְלְאָה אֵימַתְכֶם עֲלֵינוּ וְכִי נִמְגַּו כָּל־יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם. כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ ה' אֶת־מִי יִסְסוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וְאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לְשָׁנֵי מַלְכֵי הָאֲמָרִי אֲשֶׁר בָּעָבֵר הִירְדָן לְסִיחָן וְלַעֲוֹג אֲשֶׁר הִחַרְמְתֶם אוֹתָם. וְנִשְׁמַע וַיִּמָּס לְבַבְנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ

איננה מוגבלת בטבע - זה הכח של יהודים בכל מסלול ובכל דרך, וזה פרשיות מטות ומסעי יחד.

זה דבר מופלא מאד שהוא נכון תמיד ועוד יותר כאשר מרגישים איזה קושי. כמה נפלא שההפרעה היחידה ברצף תיאור המסעות עוסקת במסע של אהרן להר ההר, במיתתו, ביארצייט שלו, שהוא בראש חודש מנחם אב. כמה זה מופלא. כי עם הכח הזה שמשה, מידת הנצח, כותב את המסעות, וכל מה שאני עובר במסעותיי - הכל כתוב וזה על פי ה'. ואהרן האוהב שלום ורוחף שלום, האוהב את הבריות ומקרבן לתורה, זה שמעורר כל הזמן את הנקודה הזו שיהודי הוא למעלה מהטבע, אהרן בתוך המסעות הוא הדמות היחידה שמוזכרת, האירוע היחיד שמזכר, כי בכל אחד מאיתנו ישנו הצורך הזה באהרן שלו שיעורר אותו, ובאהרן שיזכיר לו את הכח שלמעלה מהטבע שטמון בו במסעותיי.

הליכת המדבר של כל אחד מאיתנו

מטות ומסעי חותמות את ספר במדבר, שהוא איננו רק המדבר הטכני שבו הלכנו ארבעים שנה אלא הוא המדבר של כל יהודי בחייו. כשנקרא השבת את ההפטרה -

כֹּה אָמַר ה' מֵהַמָּצְאוֹ אֲבוֹתֵיכֶם בְּלֵעוֹלָם כִּי רָחֲקוּ מֵעַלְי וַיִּלְכְּוּ אַחֲרַי הֶהְבֵּל וַיִּהְבְּלוּ. (ירמיהו ב', ה')

נראה ונבין את הליכה במדבר העמים. המדבר הזה מתאר את הקושי, את ההליכה "בְּאֶרֶץ לֹא עֲבָר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יֵשֵׁב אָדָם שָׁם" (שם ו'), ודווקא שם מתגלה שיהודי במהותו הוא למעלה מהטבע, במהותו הוא מרגיש ומכיר ולא יכול לא רוצה להיפרד, ומה התפקיד שלי, בבני גד ובני ראובן, כלוחמי מלחמת מדין, כאדם, כיהודי, ככל אחד מאיתנו המעורר ומתעורר? - שלא להניא אלא לעורר את נקודת האמונה הזו.

"אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" נאמר לכל אחד מאיתנו בלשון יחיד, בבחינת המשה שבו, ומהפרשיות הללו חזק ונתחזק כולנו ונזכה בעז"ה להמשיך את גילוי שם ה' שלמעלה מהעולם בעולם שלנו, והחודש הזה החמישי, יהפוך לנו ולכל ישראל מהרה לששון ולשמחה ולגאולה שלמה.

הן נקראות על המסע הקשה הזה שכולנו עוברים ומכירים וכולנו מבינים שזה הלמעלה מהטבע שנותן לנו את הכח, כי יהודי לא יכול ולא רוצה להיות נפרד מאלוקות, גם אם זה לא נראה כך.

וכשמשה רבנו מדבר עם החלוצים בני גד ובני ראובן הוא אומר להם - 'חבר'ה אני רוצה לומר לכם משפט חריף מאד - בחלוציות שאומרת שאנחנו הולכים לפני בני ישראל ומקינינו וכו', גם אם אתם בני גד ובני ראובן, אם לא יוזכר מספיק פעמים ולא יחדור לכם לתודעה שזה ללכת לפני עמא ד-ה', שאתם נוקמים את נקמת ה', שאתם נחלצים מאיתכם ותעברו חלוצים לפני ה', אז כמו שהמרגלים יכולים להניא את לב בני ישראל מאמונה - וזה נורא לומר את זה - גם חלוצים יכולים להניא את לב בני ישראל מאמונה, חלילה. גם הגנרלים הכי גדולים יכולים בשלב מסוים להניא את לב בני ישראל מכל טיפה של אמונה! - בשם איזו ריאליה, בשם טבע, בשם בירור העולם, בשם אי ההבנה שכל תפקידנו בעולם הוא לגלות שיהודי הוא למעלה מהטבע ולא יכול ולא רוצה להיות נפרד מאלוקות ולכן יש לו כח, ועל זה כל המלחמות.

זה פלא פלאות שמלחמת מדין שתופסת את הסוף של פרשיות חיינו של משה רבנו, שנקבר שם מול בית פעור, לא עוסקת כלל בכיבוש הארץ, לא כמו בשום מלחמה אחרת שאנחנו מכירים - אלא היא הכח של משה לתת לנו להמשיך ולהילחם את מלחמת מדין, את המלחמה מול אלה שאומרים שהכל על פי דין ועל פי הגיון - 'מדן' היינו מדין - ועל פי הראיות וההוכחות, והכל בטבע - ויהודי הוא למעלה מהטבע.

היארצייט היחיד בתורה

ומה קורה בהמשך פרשת מסעי? לעם ישראל שיוצא על פי ה' יש כח להוריש את יושבי הארץ. הוא יכול להוריש הכל, להוריש מתוכו את כל הקליפות - "וישבתם בה", אבל הוא מחויב בדבר אחד, והוא החוט החורז את הפרשות - אתה זוכר את ערי הלויים? אתה זוכר שהם גרים בערי המקלט? אתה זוכר את הכהן הגדול ואת אדמות הכהן הגדול? אתה זוכר בתוך כל הנחלות שלכם שבמהות כולנו כהנים ולויים, והלויים באים לעורר ולהדליק את הניצוץ הזה, אצלך, מהנחלה שלך?

זה דבר מדהים וזה החיבור - שלא להניא את ישראל מלגלות את כח הנקמת ה', את הלפני ה', מלחמת ה', שלא להניא את לב בני ישראל מהאמונה וההכרה שיהודי הוא למעלה מהטבע! שכל מסע שלי וכל מוצא שלי וכל דרך שאני עובר

השיעור מוקדש
**לזכרת עם ישראל, לחזקת ושמירת חיילי צה"ל וכוחות הבטחון, לחשבת
 החטופים מחוץ ובשלוט, לחשבת כל הנפלים לקבר ישראל, לשלוט כל
 חיתומים וחאלמנות,
 לע"נ כל חק' הנפלים על קידוש ה' בארצנו המלחמה
 ולע"נ ירידת בנימין בן שושנה ז"ל
 ולהבייל
 לרפואת כל חפציעים וחחולים ובטוסט
 עמרם בן אייזה חיה, פאני פרוחז בת אסתר, חודיה בת אורית,
 אהוד בן ליאת, אלקנח בן אורית חלוי ויוסף בן ענית
 וליוווג חנון ליעל רחל בת אריאל אסתר תוד'**
 להקדישת שיעורים ניתן לפנות בחודשת וואסאטא לעמנואל - 054-7500516